

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Ba-midbar

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 597 [1836 oder 1837]

דכ קלב

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8951

ב ל ק כג כד

הַאֱלֹהִים וּקְבַרְתּוּ לִי מִשָּׁם:
(כח) וַיִּקַּח בָּלַק אֶת-בְּלַעַם רֹאשׁ
הַפְּעֹר הַגִּשְׁקָף עַל-פְּנֵי הַיִּשְׁמֹן:
(כט) וַיֹּאמֶר בְּלַעַם אֶל-בָּלַק בְּנֵה-
לִי בָזָה שְׁבַעָה מִזְבְּחֹת וְהִכֵּן לִי
בָזָה שְׁבַעָה פָרִים וְשְׁבַעָה אֵילִם:
(ל) וַיַּעַשׂ בָּלַק כַּאֲשֶׁר אָמַר בְּלַעַם
וַיַּעַל פָּרוֹאִיל בַּמִּזְבֵּחַ: כִּד (ה) וַיִּרְא
בְּרַעַם כִּי טוֹב בְּעֵינָיו יְהוָה לְבָרֵךְ
אֶת-יִשְׂרָאֵל וְלֹא-הִלֵּךְ בְּפִעְמֵי-

תרגום אשכנזי קלו

מיר עם פֿאַן דאָ אויס פֿערוויג.
שעסט. (כח) בלק פֿיהרטע אל-
זאָ דען בלעם אויף דיא שפיט-
צע דעם פעור, וואָ מאָן דיא
אויסויכט געגען דיא וויסטע צו
האַט. (כט) בלעם שפראך צו
בלק: בויע מיר אַללהיער זיעבען
אַלטאַרע, אונד שטעללע מיר
זיעבען שטיערע אונד זיעבען
ווידרער הער. (ל) בלק מאַכטע
עס זאָ, וויא בלעם געזאָגט,
אינד בראַכטע אויף יערען אל-
טאַר איינען שטיער אונד איי-
גען ווידער.

כד (ה) דאָ בלעם אַבער גע-
נוצאָם ערקאַנטע,

דאָס דער עוויגע גוט פֿינדע, ישראל צו זעגענען, זאָ גינג ער ניכט מעהר, וויא ביוהער.

נאָך

ר ש י

(כו) וקנתי לי. אין זה לשון זווי כמו
וקננו אלא לשון עמיד אולי יישר בעיניו
ותקננו לי משם מלדריש בלע"ז: (כח) ראש
הפעור. קוסם היה בלק וראה שהן עמידין
ללקות על ידי פעור ולא היה יודע כמה
אמר שאם הקללה תמול עליהם משם וכן
כל המזיזים נכונכים רואים ואין יודעים
מה רואים:

כד (א) וירא בלעם כי טוב וגו' אמר
איני לריך לנדוק עוד בהקדוש
כדך הוא כי לא ימסין לקללם: ולא הלך
כפעם בפעם. כאשר עשה שני פעמים:
לקראת

תרגום אונקלוס

ותלוטיה לי מתמן: (כח) ודבר בלק ית
בלעם ריש רמחא דמסתחיא על אפי בית
ישמון: (כט) ואמר בלעם לבלק בנה לי
הקא שבקא מדבחין ואתחין לי הקא שבקא
חורין ושבקא דכרין: (ל) ועבד בלק במא די
אמר בלעם ואפיק חור ודבר על כל מדבחא:
כד (ה) ויחא בלעם ארי חקין קדם יי לברכא
ית ישראל ולא הלך במן במן אלהין
לקדמות

ב א ו ר

הר"ק עלמו בשרשים שרש סוף: (כו) וקבחו, מפעלי הכפל מננין הקל לנכח עם ננוי הנסתר
ובאורו וקנת אומר. והוא עבר המהופך לעמיד על ידי הוי"ה האו"י"ת, ופירושו כמו ותקננו,
ובל נמקום סלווי. (כח) הנשקה, ענין השגחה והנעה, ולא נמלא בנין הקל לטי שהעומד
נמקום גבוה ומביט הוא הרואה והנראה למניינים אליו:

כד (א) ולא הלך בפעם לקראת נחשים, כי בפעמים הראשונים היה מנחש ורואה לקלל
אותם

ה מ ע מ ר

כג (כו) וקבחו לי, ס' רש"י שהוא לשון עמיד ולע"ז אלד ייר"ט, ובזומא משנת רז"א כחז"ל מלדיר"ט
לו"י והכו ממלדירטס (או ממלדירטס) לזוי, דוא ונירטס חיהן פֿערווינטען. (-ה)

בפעם לקראת נהשים וישת אל-
 המדבר פניו: (ג) וישא בלעם
 את עיניו וירא את ישראל שכן
 לשבטיו והיה עליו רוח אלהים:
 (ג) וישא משלו ויאמר נאם בלעם
 בנני בער ונאם הגבר שתם

נאך צויבערנען וויסען אויס,
 זאנדערן וואנדטע וויין געוויכט
 גראדע צי דער וויסטע, (ג) הוב
 זיינע אוגען אויף, אינד זעה
 ישראל געלאגערט נאך זיינען
 שטעממען דא קאם איין געטט-
 ליבער גייסט אויף איהן; (ג) ער
 הוב זיינע גלייכניסרעדע און,
 אונד שפראך: זא שפריכט
 בלעם זעהן בעור, זא שפריכט
 דער מאן שארפויכטיגען אוי-
 געם

העין

תרגום אונקלוס

לקדמוח נחשיא ושיי להבל עגלא דעברו
 ישראל במדברא אפוחי: (ג) וזקף בלעם
 ית עיניהו ויחזי ית ישראל שרון לשבטוהי
 וישרת עלוהי רוח נבואה מן קדם יי:
 (ג) ונטל מתליה ויאמר בלעם בריה

ר ש י

לקראת נחשים. לנחש-אולי יקרה ה'
 לקראתו כרכונו אמר רוכה ולא ר' לה
 לקללם אזכיר עונותיהם והקללה על הזכר'
 עונותיהם תחול: וישת אל המדבר פניו.
 בתרגומו: (ב) וישא בלעם את עיניו.
 בקש להכניס בהם עין הרע והרי יס לך
 ג' מדיתיו עין הרע ורוח גבוה ונפש רחנה
 האמורים למעלה: שוכן לשבטיו-ראה כל
 שנט ושנט שוכן לעלמו ואיך מעורבין ראה

בעור

שאין פתחיהו מכוונים זה ננגד זה שלא ילין לחוך אהל חניו: ויהי עליו רוח אלהים. עלה
 בלבו שלא יקללם: (ג) בנו בעור. כמו למעינו מים (תהלים קי"ד) ומדרש אגדה שיהם היו גדולי'
 מאננותיהם. בלק בנו לפור אביו בנו הוא במלכות ובלעם גדול מאביו בנביאות מנה בן פרס
 היה: שחם העין. עינו נקורה ומוצאת לחון ומור שלה נרא' פתוח ולשון משנה הוא כדי שיסתום
 ויסתום

ב א ו ר

אוחם בנחש, והיה השם בא אליו בדרך מקרה לא בנווחו לנבואה ולא ממעלתו שהגיע
 אליה, ועמה כאשר נאמר כי לא נחש כיעקב ולא קסם בישראל להרע או להטיב להם הניח הנחשים
 ולא הלך בפעם בפעם לקראתם, אבל גם אל המדבר פניו אשר ישראל גם שיהיה אוחם ויכין להם
 נפשו שיחול עליו הדבור מאת השם, וכן היה לו על כן אמרו מהי עליו רוח אלהים כי עתה היתה
 עליוידה כאשר היא לנביאים, כמו שאמר ומי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם
 (במדבר י"ח כ"ט), ויאמר רוח ה' אלהים עלי (ישעי' ס"א א'), ועל כן קרא עלמו עתה שומע
 אמרי אל כי נביא הוא. (הרמב"ן): (ב) שכן לשבטיו, ראה כל שנט ושנט שוכן לעלמו ואיך
 מעורבין: (ג) נאם, לשון דבור ולא מכאנוהו רק אהל נבואה, גם בספר תהלים ג' פעמים
 ופעם אחת בספר משלי ופע' אחת בדברי הימים, שגם הם חוננו ברוח הקודש. גם לא מלאנוהו
 רק במשקל זה, חין פעם אחת בלשון עתיד, וינאמו נאם (ירמי' כ"ג ל"א). ואולי הואיל כי מדרכי
 השליטה היא לדבר בלשון נופל על לשון, לכן לא אצר וידברו או ויאמרו נאם. והתרגום
 ירמיה הנביא על נבואי השקר ואמר הלקיחים לשונם וינאמו נאם כדי להטעות את ישראל
 שיאמינו כי נבוחת אמת נפיהם, במעט מהם בלשון המיוחד אל הנביאים. שחם, נש"ן
 ימנית

ה מ ע מ ר

כד (ג) נאם, אמר השבאר: לשון דבור, ולא מנא ורק אהל נבואה, גם בספר תהלים כ"ט,
 וישם אמת בספר משלי, ופעם אחת בד"ה שגם הם חוננו ברוח הקודש. "אולם אם
 נאום

הַעֵיִן: (ד) נֶאֱמַר שִׁמְעוּ אִמְרֵי-אֱלֹהִים
אֲשֶׁר מִחֻזָּה שְׁדֵי יַחֲזֶה נִפְל וּגְלוּי
עֵינָיִם: (ה) מֵה-טָבוּ אֶהְרִיקָ יַעֲקֹב
מִשְׁכַּנְתִּיהָ יִשְׂרָאֵל: (ו) כְּנַחֲלָיִם

כראש עמוד ב"ה שמ"ו סוף

נטיו

תרגום אונקלוס

בְּעוֹר וְאִימֵר גְּבָרָא דְשִׁפִּיר חַוִּי: (ד) אִימֵר
דְּשִׁמְעוּ מִימֵר מִן קָדָם אֶל וַחֲזִיו מִן קָדָם
שְׁדֵי חַוִּי שְׁכִיב וּמִחְגְּלֵי לֵיָהּ: (ה) מֵה טָבָא
אַרְעָה יַעֲקֹב בֵּית מִי שְׂרָף יִשְׂרָאֵל: (ו) כְּנַחֲלָיִן

דמדברין

תרגום אשכנזי קלה

גַּעַם, (ד) זָא שְׁפִרִיבֵט דְרַעַר הָאָא
רַעַר גַּעַטְטִילֵכֶער וואַרטע, דְרַעַר
עַרשֵׁינוּגַג דַּעַם אַלְלֵמֶעֶטִיגַעַן
שׁוּיעַט, הִינְפֵאלְלַעַנְד מִיט אַא-
פֵעַנַעַן אױגַעַן: (ה) וּוִיא שְׁאָן
זִיגַד דִּינַע גַּעַצְלַטַע, יַעֲקֹב!
דִּינַע וואַהַנוּגַעַן יִשְׂרָאֵל! (ו) וּוִיא
כַּעֲבַע

ר ש י

ויסתום ויגוב ורבותינו אמרו לפי שאמר
ומספר את רובני ישראל שהקדוש ברוך הוא
יושב ומונה רביעותיהן של ישראל מתי
תנא טפה שולד הלדיק ממנה אמר כלנו
מי שהו קדוש ומשרתיו קדושים יסתכל
בדברים הללו ועל דבר זה נסמא עינו של
בלעם ויש מפרשים שחוס העין פתוח העין
היה: (ד) נופל וגלוי עינים. פשוטו כתרנימו שאין נראה עליו אלא בליה כשהוא שוכב. ומדרשו
נראה ונלה עליו לא היה בו כח לעמוד על רגליו ונופל על פניו לפי שהיה ערל ומאוס להיות
נגלה עליו בקומה וקופה לפניו: (ה) מה טובו אהליך. על שראה פתחיהם שאינן מכוונין זה
מול זה: משנותך. תיזוהך כתרנימו. ד"א מה טובו אהליך מה טובו אהל אילה ובית עולמי
ביצוין שמקריבין בהן קרבנות לכפר עליהם: משנותיך. אף כשהן מרביין לפי שהן משכון עליבם
ואורבין בפרה על הנפשות שאמר כלם ה' את חמתו (איוב ד') ובמה בלה וילת אש בליון (שם):
(ו) כנחלים נטיו. שנארכו ונמשכו לנעות למרחוק אמרו רבותינו מברכותיו של אותו רשע אנו
לאדים מה היה בלנו לקלל באמר וישת אל המדבר פניו וכשהפך המקום את פיו ברכם מעין
אותן

ב א ו ר

ימיות ולא נמלא עוד במקרא, רק מ"ל השתמשו בו בלשון פתיחה כדי שישתום וישתום ויגוב
(ע"ד ט"ע"א), וכן באורו כאן, פתוח העין לראות מראות אלהים, וכן תרגום אונקלוס
דספיר חזו, וכן מתורגם בלשון אשכנז: (ד) שומע וגומר יחזה וגומר, כל זה דרך הנואה כמאמר
אליפו התימני, תמונה לנגד עיני דממה וקול אשמע (איוב ד' י"ד): נפל וגלוי עינים, רלה
לומר לא היה בו כח לעמוד בעת קבלת הנואה כי בטלו מאנו הרגשות הגוף, ועם זה עיני
שכלו גלוים לראות במחזה הנואה, כי כן היה דרך המתנבאים שהיו נופלים לארץ בנטול
ההרגשות והחשים, רק עיניהם היו פתוחים: (ה) טבו, פעל עבר ממשקל פעול ועל דרך
השלמים ראוי להיות טובו הו"ו האחת לרש שהיא עי"ן הפעל, והשנית ור"ו המשך
או בני תחסר לפעמי' וי"ו המשך, ראוי להיות טובו להניע וי"ו עי"ן הפעול בתנועת המול,
וכהדרר העי"ן חבא תנועתה על פ"א הפעל כמנהג, כמו כי ארץ עיני (שואל א' י"ד ל"א):
(ו) כנחלים נטיו, לשון פשיטה ומחזה, כמו נחלים שנארכו ונמשכו לנעות למרחוק, והוא מכנין
נפעל ורגשות הע"ת לזכרון נו"ן הרש, ולא נחסרה פה ה"א למ"ד הפעל כמשפט נחי למ"ד
ה"א, כי נאה הע"ד תחתיה, והוא ע"ד השלמי' כמו שרש חסה נאמר כי חסו בו (תהלי' ל"ו ל"א),
ומלאנו

ה מ ע ר

נאום יורה רק על השפעת נבואה או רוח הקדש לא ידעתי לכוון נאום שזע לרשע (תהלים ל"ו
ג'), כי מה יוסף ומה יתן אדם הספר עצמו נר"ק כאמר אדם המדבר הוא הפשע? גם יהיה
לדעת הרד"ק מסירה שפה לנאמנים (איוב י"ב כ'), מן נאום.

תרגום אשכנזי

בעבד לאנג געשטרעקט, וויא גערטען אים פליסע, וויא אלע פאם עוויגען געפלאנצט, וויא צעדערן אים געוועסער; (ז) אויס זייגען איימערן ריזעלט וואססער, זיין וואמען פעל'ט אין

כלק כד

נפיו כגנת עלי נהר כאהלים
נטע יהודה בארזים עלי מים:
(ז) יזל מים מדליו וזרעו במים

רבים

תרגום אונקלוס

דמדברין כגנת שקיא דעל פרת ככוסמא
דנציב יי בארזין דנציבין על מוא: (ז) יסגי
מלכא דיתרבא מבנוהי וישלוט בעממין

סגי אין

לשון הלמה הוא זה זרע הזרוע על פני המים:
וירם

אוחן קללות שנקא לומר כולי כדאיתא במלק: כאהלים. כתרגומו לשון מור ואהלות (תהלים מ"ה): נטע ה'. בנן עדן. לשון אחר כאהלים נטע ה' כשמים המתוקין כאהל: נטע ה'. לשון נטיעה מליו כאהלים שנאמר ונטע אהלי אפדנו (דניאל י"א): (ז) מדליו. מבארותיו. ופירושו כתרגומו: זרעו במים רבים.

באור

זמלאנו גם כן זור חסינו בו (דברים ל"ב ל"ז): עלי נהר, אלל נהר: כאהלים, לדעת הגאון הוא לשון אהל כי מלאנו לשון נטיעה כאהל, ונטע אהלי אפדנו (דניאל י"א מ"ה), ונח הרבוי ממנו על משקל בקר בשם שהרבים מהם בקרים בשמים, אך לא מלאנו בכל המקרא חובת אהל בכנוי היחיד וברבוי רק בחול"ם, לכן פירש רש"י ז"ל מלאון מר ואהלות (תהלים מ"ה ט'), וכן נראה מהמשך המאמר שלפניו ושל אחריו, כגנת עלי נהר, בארזים עלי מים, שהם מיני נטיעות, וכן פירשנוהו הראב"ע והרשב"ם והרד"ק, וכן תרגמו אונקלוס, וכן מתורגם בלשון אשכנזי: (ז) יזל מים, ענין הגרה, והוא פעל-עומד, ולדעת הראב"ע מלת מים פה הוא לשון יחיד, כמו מי נדה לא זרק עליו (במדבר י"ט י"ג), ועם כי דבריו נכונים בספוק ההוא, הנה באן אין לורך לזה כי צדוף הפעל קודם השם, לא ישמור לפעמים לא המין ולא המספר: מדליו, הראב"ע פירש לשון ענפים גבוהים, כמו בכל דליותיו (יחזקאל י"ז כ"ג), וכן הרד"ק בשרש דלה כתב שאפשר שהוא מענין זה כלומר מתחת ענפיו יזלו מים. אך אין משפט וי"ו תי"ו המורות על הרבוי להשמט, גם כוונת המליכה הזאת נעלמה על פי פירוש זה, והנכון נדעת הרד"ק ורש"י שהוא מענין כמר מדלי (ישעיה מ' ט"ו), והוא הכלי שאובין בו מים, ועם כי איננו על משקל ש"ב כי משקל ש"ב ק"י נהשמכס אל הכנויים נאמר ואנית ש"ב"י (דברים כ"א י'), כתיב פ"א הפעל או בסגול, כמו פ"ד נמלא (הושע י"ד ט') והכוונה כי ארבו משבע מים עד כי הכלים שאובין בהם מים לא יתרבנו, ועל זה מסוב כפילת המליכה וזרעו במים רבים:

המעמר

(ו) באהלים, עיין בבאור. ומה שאמר הכנס המבאר: „אך לא מלאנו בכל המקרא חובת אהל בכנוי היחיד וברבוי רק בחול"ם וכו'“ ע"ש, משנה הוא, כי פעמים אין מספר בא גם יחיד בסמיכות הכנוי גם רבים בסמיכות אל השם ואל הכנוי האל"ף בקמן. וכבר השתדל הכנס ר"י בר"ל בספרו עמודי הלשון להבדיל בענין אס הפ"א בחול"ם או בקמן ע"ש. אולם דבריו רש"י נכונים, כי אמר: „דא"כ היה לי לנקוד באהלים האל"ף בחול"ם“ ע"כ, וזה אמת כי הושרד לא מלינו כ"א בחול"ם הפ"א, (ו) מדליו, אמר המבאר ח"ל: „פראב"ע פ"י לשון ענפים גבוהים כמו בכל דליותיו וכו'“ אך אין משפט וי"ו תי"ו המורות על הרבוי להשמט. ואין זה ראיה מובנת כי נאמר שגף הרבוי על שני משקלים זכר ונקבה כמו חכרים ומכרות שנים ושנות זרבים בדומה, ועיין

ב ל ק כד

חרגום אשכנזי קלט

אין פייכטען בארען; מאכט
טינער אלס אנג ווירד זיין קיי
ניג, זיין רייך ערהאבען זיין!
(ח) דיא מאכט, דיא אויס
מצרים איהן געפיהרט, האט
אינעם ראם'ס האכראגענדע
געוואלט! פריסט דיא פעלע

רבים וירם מאנג מלכו ותנשא
מלכותו: (ח) אל מוציא ממצרים
כתועפת ראם לויאכל גוים צריו
ועצמתיהם יגרם וחציו ימחץ:

כרע

קער, זיינע פערפאלגער, צערמאלמעט איהרע געביינע; זא צערשמעטטערט זיין געשאם!

ער

חרגום אונקלוס

ר ש י

וירם מאנג מלכו. מלך ראשון שלהם יכניש
את אנג מלך עמלק: ותנשא מלכותו.
של יעקב יותר ויותר שינא אחיו דוד
ושלמה: (ח) אל מיליו ממלרים. מי
גורם להם הגדולה הזאת אל המוליאם
ממלרים בחוקף ורום שלו יאכל את הגוים
שהם לריו: ועלמותיהם. של לרים:
יגרם. מנחם פתר בו לשון שנירה וכן לא

בגי אין וירקוף מאנג מלפיה ותחנטל
מלכותיה: (ח) אלקה דאפקינון ממצרים
תוקפא ורנא די ליה ייכלון בני ישראל
גכסי עממיה סנאיהון ובכורת מלפיהון
יחפנקון

גרמו לנקר (לפני ג') וכן את חרשיה תגרמי (יחזקאל כ"ג) ואני אומר לשון עלם הוא שמגרר הנשר
בשינוי מסכני והמוח שבפני' ומעמיד העלם על ערמימותו: וחציו ימחץ. אונקלוס חרגום חציו של לרים
חלוקה שלה' כמו בעלי חלי' מרי פלגותא: ימחץ. לשון ומחלה ומלסה רקתו (שופטי' ה') שיחלו את ארלס
ויש לפתור לשון חלים ממש חליו של הקדוש בכרך הוא ימחץ בדמם של לרים יטובל וילכנע בדמם. כמו
למען תמחץ רגלך בדם (מהלים ס"ח) ואינו זו מלשון מכה כמו מחלתי (דברים ל"ג) שהלכנע
בדם

ב א ו ר

וירם מאנג מלכו, התנשא על שאול המלך הראשון של ישראל שקודם זה לא היו רק שופטים,
והוא ינח את אנג מלך עמלק, וקראו בשמו טרם הוולדו, כאשר מלאנו שהתנשא ישי' ואמר
נה אמר ה' למשיחו לנורא (ישי' מ"ה א'), והוא היה קרוב לשני מאות שנה קודם כורש, וכן
הנה בן ג' לך לבית דוד יאשי' שמו (מלכי' א' י"ג ב'), שנאמרה נבואה זאת לירבעם בן' מאות וכו'
שנה טרם הוולדו. והרמב"ן ז"ל כתב ויתכן שהיה כל מלך בעם עמלק נקרא אנג כי המלך אשר
שמו עליה' היה שמו בן, ונקראו בניו היושבים על כסאו בשמו, בדרך רוב המלכים גם היום
שנקראים בשם חופסי המלכות, וכן המן האגני כי היה מזרע המלונה ההיא, כי רחוק הוא שיקרא
הנביא שם הרשע בטרם נולד בכטן, (ואין לתפוש עליו מן כנש, כי מלך' כשר היה ולכן קראו
ה' משיחי), וכן גוג כל נשיאי המנוג יקראו בן, וכן כל מלכי מצרים נקראים פרעה, ומלכי
פלשתים אבימלך, ועל ירושלים מלכי' דק, אדוני' דק: ותנשא מלכחו, רמז על דוד המולך
אשר שאול שתנשא מלכותו למעלה יותר משאול, וכן נלשון הזה מלאנו כחוב בדוד שאמר וידע
דוד כי הכינוי ה' למלך על ישראל וכי נשא ממלכתו בעבור עמו ישראל (שמואל' ב' ה' י"ג). ומלת
ותנשא מבנין התפעל בראיית פתחות הנו"ן ודגשות הסי"ן, ונחמרה חיו' ההתפעל ונלעה בדגש
שנו"ן: (ח) יגרם, לשון שנירה, ישנר הגרמים שהם העלמות, והוא מן השרשים המורים על הפך
הענין, כמו ובכל תבואתי תשרש (איוב ל"א י"ג), הוא עקירת השרשים, מסעף פארש (ישי' ה'
י' ל"ג) פירוש מסיר הסעיפים: וחציו ימחץ, הראש' ע פירוש כלחץ מחציו ימחץ, וכן ולדיקים
ככפיר

ה מ ע ר

ועיין בספרון השמות. ותנשא מלכחו, לשון רש"י, של יעקב יותר ויותר" גם לדעת רש"י
ותנשא הוא שהתפעל אך נאר כי הוראתו כוון על התמדת הפעולה כמו ויתהלך ובדומה.

חרגום אשכנזי

בלק כד

(ט) ער קניעט, לענט זיך היז וויא לאזוע אונד לעאפארד, ווער רייצט איהן אייפצושטע- הען? געזעגנט, ווער דיך זענעט, פערפלוכט, ווער דיך פערפלוכט! (י) דא ענטזינדע- טע זיך דער צאָרן בלק'ס איבער בלעם דערמאָסען, דאָס ער זיינע הענדע צוזאָממען שלוג, אונד בלק שפראַך צו בלעם: מיינען פיינד צו פֿערוויינישען האַבע איד דיך קאַזמען לאַס- סען, אונד דוא האַסט נון שאַן דרייאַמאהל געזעגנעט! (יא) נון איילע אונד קעהרע ווערער נאָך הויזע; איד דאָס- טע דיר עהרע צו ערצייגען, אַלליין דער עוויגע האַט דיר עהרע פֿערווייגערט. (יב) בלעם אַבער אַנטוואַרטעטע דעם בלק: האַכע איד ניכט גלייך צו דיינען באַטען, דיא דוא מיר געשיקט האַסט, דיא וואַרטע געשפראַכען: (יג) ווען בלק

(ט) פֿרע שָׁכַב כְּאֲרִי וּכְלָבִיא מִי יְקִימֵנוּ מִבְּרִכְיָה בְּרוּךְ וְאֲרִיָּה אָרוּר: (י) וַיַּחֲרֵאֲף בְּלֶק אֶל- בְּלַעַם וַיִּסְפַּק אֶת-כַּפָּיו וַיֹּאמֶר בְּלֶק אֶל-בְּלַעַם לֵקֵב אִיבִי קִרְאתִיךָ וְהִנֵּה בִּרְכַת בְּרַךְ זֶה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים: (יא) וְעַתָּה בִּרְחֹ- לֶךָ אֶדְ-מְקוֹמֶךָ אֲמַרְתִּי כִּבְדֹ אֲכַבְּדֶךָ וְהִנֵּה מְנַעַךְ יְהוָה מִכְּבוֹד: (יב) וַיֹּאמֶר בְּלַעַם אֶל-בְּלֶק הֲלֹא גַם אֶל-מְלֶאכִיךָ אֲשֶׁר-שָׁלַחְתָּ אֵלַי דִּבַּרְתִּי לֵאמֹר: (יג) אִם-יִתֶן

לי
צו דיינען באַטען, דיא דוא מיר געשיקט האַסט, דיא וואַרטע געשפראַכען: (יג) ווען בלק

רש"י

חרגום אונקלוס

כדס נראה כאלו מחזן ונגוע: (ט) כדע שכב כארי. כחרגומו ימישנו בארכס ככח ובגנורה: (י) ויספוק. הכה זו על זו: (יג) לעבור

יחפנקון וארע-ון יחסנון: (ט) ינוח ישרי ברהקוף כארפא וכליתא דלית מלכו דתועועיניה בריקה יהון בריכין וליטה יהון ליטין: (י) ורהקיף רוגזא דבלק לבלעם ושקפניון לידודי ואמר בלק לבלעם למילט סנאי קריקה ודא ברקא מברכת להון דנון תלת זימנין: (יא) וכען אזיל לה לאהרה אמריח יקרא איקרינה ודא מנעה יי מן יקר: (יב) ואמר בלעם לבלק הלא אף לאוגדה די שלחת לוחי מלילית למימר: (יג) אם

באר

כנפיר ינטח (משלי כ"ח א'), כל אחד מהכדיקים, וכן ננות לעדה (נראשית מ"ט כ"ב), פירוש כל אחת מהננות לעדה, וכן מכרכיך צורך ולא חמר בנונים, כלונו כל אחד ממכרכיך יבני ברכיך, וכן וארריך ארוור, עכ"ד. והוכרך לזה לפי הנחתו שכלת ימחן שנה על החלבים שהם המוחלים, כן מחורגם כלשון אשכנזי. ואולם אפשר לפרש שכלת ימחן שנה על האל שהוא המוחן, כענין שנאמר מחלתי ואני ארפא (דברים ל"ב ל"ט) וכן ידה לימד משלמה וגומר ומחלה ומלפה דקחו (שופטים ה' כ"ו), ומחלה שכ על יעל ולא על היתד, ושעורו ונחליו ימחן, וכן פירש הרמב"ם בשו"ת שרש מחן: (י) ויחר אף בלק אל בלעם, כמו כנלעם: ויספק אה כשיו, הכה זו על

בלק כה

לִי בִלְק מְלֵא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב
לֹא אוֹכַל לַעֲבֹד אֶת־פִּי יְהוָה
לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אִזּוֹ רָעָה מִלְּבִי
אֲשֶׁר־יִדְבַר יְהוָה אֹתוֹ אֲדַבֵּר*
(יד) וְעָתָה הִנְנִי הוֹלֵךְ לַעֲמִי לְכֹהֵן
אֲיַעֲצֶךָ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעַם הַזֶּה
לַעֲמֶךָ בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים: (טו) וַיֵּשֶׂא
מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר נָאִם בְּלַעַם בְּנֵוֹ
בְּעַר וּנְאֻם הַגִּבּוֹר שְׂתֵם הָעֵינַי:

מבדע

תרגום אשכנזי קמ
מיר זיין גאנצעס הויז פאלל
זילבער אונד גאלדעס געבע,
זא קאננטע איד דאך רען בע-
פעהל דעם עוויגען גיכט אי-
בערטערטען, אויס אייגענעם
זינע גוטעס אדער באזעס צו
טהון: וואס דער עוי גערעדע-
טע, ווירדע איד אויך רעדען.
(יד) יעצט רייזע איד וויעדער צו
טיינעם פאלקע צוריק, אד
ווילל דיר אבער פארהער
ראטה ערטהילען, וועגען
דעססען, זא דיעזעס פאלק
דעם דייניגען אין קנפטיגען
צייטען טהון ווירד. (טו) ער הוב
זינע גלייכניסרעדע אן, אונד

שפראך: זא שפריכט כלעם זאהן בעור, זא שפריכט דער מאן שארפויכטיגען אויגעס,

תרגום אונקלוס

יְהוֹן לִי בִלְק מְלֵי בֵיתִיהָ כֶּסֶף וְזָהָב
לִית לִי רֶשׁוֹ לְמַעַבְרַעַל גְּזִירַח מִימְרַא דִּי
לְמַעַבְדַּב טַבְחָא אוֹ בִישְׁחָא מְרַעוּתִי דִּי יִמְלַל
יִי יְחִיהָ אֲמַלְלִיל: (יד) וּבְעֵן הָא אָנָּא אָוִיל
לְעַמִּי אִיחָא אֲמַלְבִּינְךָ מִדָּה דְחַעְבַּד וְאַחֲוִי
לְךָ מַה דִּיעַבְדַּ עֲמָא דְהִדִּין לַעֲמֶךָ בְּסוּף
יּוֹמָא: (טו) וּנְטַל מַחְלִיהָ וְאָמַר אִימַר בְּלַעַם
בְּרִיהָ בְּעוֹר וְאִימַר גְּבַרָא דְשַׁפִּיר חֲוִי:
אימר

ר ש י

(יג) לענור את פיה'. כאן לא אמר אלהי
כמו שאמר בראשונה לשי שידע שנכאש
בהקדוש ברוך הוא ונטרד: (יד) הולך
לעמי. מעתה הריני כשאר עמי שנשחלק
הקדוש ב"ה מעליו: לכה איעכך. מה
לך לעשות ומה היא הענה אלהים של אלו
שנאל זאה הוא בדלית' בחלק. מדע שנלעס
היש ענה זו להכשילם בזה שהרי נאמר
הן הנה היו לפני ישראל בדבר בלעם
(כמדבר ל"א): אשר יעשה העם הזה
לעמך. מקרא קצר זה איעכך להכשילם
ואומר לך מה שהן עתידין להרע למיזב
באחרית הימים. ומחן פאתי מואב.
והתרגום

ב א ו ה

זו, כמו שפקי עליך כפיס (איכה ב' ט"ו): (יד) לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך
באחרית הימים, דרש' חכמינו ז"ל ידוע שנתן לו ענה להסקיר בנותיהם, וכן מסורס בספוק
הן הנה היו לפני ישראל בדבר בלעם (כמדבר ל"א ט"ו), ושעור אשר יעשה, כמו בעבור מה
שיעשה

ה מע מ ר

(יד) איעצך, עיין במפרשים. ולדעתי שעורו כמו אשכילך כי ההשכלה והענה קרובים בצנין,
וכן ברוך ה' אשר יעלני (תהלים י"ו) וכמוהו איעכך נא ענה (מ"א א' י"ב) כלומר אשכילך
נענה, וא"כ כננו הפעול כאלה על נכון, וכן מי יעץ זאת על לור (ישעיה ב"ג ח'), ענינו מי
חזב זאת על לור, ותהיה הכוונה כאן: אנכי חודיעך אשר יעשה העם.

תרגום אשכנזי

(טז) וא שפריכט דער הארער
בעטטליכער ווארטע, דער דען
זינדעס האַכסטען ווייס, דעם
אללמעכטיגען ערשיינונג שוי-
עט, הינפאללענר מיט אַפפנען
אויגען: (יז) איך זעהע איהן
נאך

כלק בר

(טז) נאם שמע אמרי אל וידע
דעת עליון מחזה שדי יחזה
נפל וגרוי עינים: (יז) אראנו ולא

עחה

תרגום אונקלוס

(טז) אימר דשמע מימר מן קדם אל וידע
מרע מן קדם עלאה חיוו מן קדם שדי חיוו
שכיב ומתגלי ליה: (יז) תויתיה ולא כעון

והתרגום מפרש קולר העברי ויקטול וכו' :
(טז) וידע דעת עליון. לכיון שעה שנועם
בה: (יז) אראנו. רואה אני שכיחו של יעקב
וגדולתו אך לא עתה היא אלא לאחר זמן :

באור

שיעשה, וכן מתורגם בלשון אשכנזי: (יז) אראנו ולא עחה, הכוונה שבוללת בזאת הנובאה, רש"י
ז"ל פירשה על דוד המלך ע"ס עד וירד מיעקב שפירש ועוד יהיה מושל אחר מיעקב והאביד
שריד מעיר הכסובה של אדום ועל מלך המשיח אמר כן עב"ל, ומשמעות לשונו הוא שעד הכסוק
הזה שב על דוד, ויש להפליא עליו שפירש וקרקר כל בני שח כל האומות שכולם ילאו מן שח
בנו של אדם הראשון, איך יפורש זה על דוד שלא מלאנו שלחם עם כל האומות רק עם בני
ארץ ישראל אדום ומואב ועמון ועמלק ופלשתים וארם, אס לא שפירש גם זה על מלך המשיח
(והיינו לפי דעת המפרשים המעמיסים עליו מלחמות כל העמים אשר לא בן דעתי בלשון אבאר
להלן), והדומק בזה נראה לעין, כי באמת כל המאמר שב על הכוכב והשנט הנזכר נראה הכסוק
שהוא ימתן פאמו מואב והוא יקרקר כל בני שח. גם יראה שמפרש פסוק והיה אדום ירשה על
דוד, ועם שלא כתב כן בפירוש, לפי שפירש וירד מיעקב ועוד יהיה מושל אחר מיעקב, ונראה
כוונתו שעד הנה דבר מן המושל האחד והוא דוד שהתחיל בו, ודומק גדול לחלק המאמר כל כך
ולפרשו לסירוגין, תחלה על דוד ואחר זה על המשיח ושוב על דוד ואחר זה עוד על המשיח.
והרמב"ן פירש הנובאה הזאת כולה על המלך המשיח, וטענתו בזה ממלות באחרית הימים, שלפי
דעתו אין לפרשו רק על ימות המשיח, וכן כתב בפירושו בפרשת ויחי שלדעת כולם אחרית הימים
הם ימות המשיח. והיה גם בנאור הזה לא בארתי, כי איך אחר התנבאו על ימות המשיח ושוב
לאחור להתנבא על הללחת מלכות אשור ועל נפילתה ביד מלכות רומי, ולכן נראה לי לבחור בנאור
הרא"ב ע"ל שפירש כל הנובאה הזאת על הללחת ישראל מימי דוד, ולפי זה יהיה סדר נכון
לנובאה הזאת, כי מן תחלת הנובאה עד וירא את הקני שב על הללחת ישראל בימי דוד (חוק ממה
שפירש נבואת מפלת עמלק שהכוונה היא על מפלתו על ידי שאול, והסך הסדר, נובל לפרשה על
נפילתו ביד דוד, כי גם היא נלחם עמו פעמיים נכחוב שמואל א' ב' ו'ל'). ואחר זה על הללחת
מלכות אשור ונפילתה ביד הרומיים, ונפילת מלכות הרומיים שזאת תהיה בלי ספק על ידי המלך
המשיח. וטענת הרמב"ן ממלות באחרית הימים אינה טענה, כי לפי כלל שמליכת אחרית הימים לא
תורה רק על ימות המשיח, הנה נבואת ירמיה חסחור את הנובאה הזאת כי נבא ואמר, ושבתי שבות
מואב באחרית הימי' נאם ה' (ירמ' מ"ח מ"ז). והנכון כי מליכת באחרית הימים תורה על נבואה אשר
היא לזמן רחוק, בין תהיה בימות המשיח או קודם להם, והנה קיום הנובאה הזאת בימה באמת
לזמן רחוק אחר בלעם, כי מוזן בלעם עד דוד יש יותר מת' שנה. וז"ל הרא"ב ע"ל וחסייו
דעת יחשבו, כי המפרש דרך כוכב על דוד הוא מכח נבואת המשיח, חלילה חלילה, כי המשיח
מבאר הטיב בנבואת דניאל באשר פירשתי שהזכיר עמידת מלכו יון וקום החשמונאי' ועמידת בית
שני ושני המכור והכלות והישועה זה אחר זה, ואין לורד לנביא בעולם עם דברי משה שהוא
העיקר, ואם כ' חלפיד את שנותך וגומר אס יהיה נדחך. בקצה השמים משם יקנכך ה' חלפיד
וגומר (דברים ל' ד') ושלא נתאורנו בכל פאה בשום גלות רק בגלות האחרון הזה, ועליו אמר

עֲלֶיָהּ אֲשׁוּרָנוּ וְלֹא קָרוֹב דְּרָךְ
כּוֹכֵב מִיַּעֲקֹב וְקַם שְׁבַט מִיִּשְׂרָאֵל
וּמִחַץ פְּאֵתֵי מוֹאָב וּקְרָקֵר כָּל-

תרגום אשכנזי קמא
נָאָד אִיזַט עַר נִיבֵטִי עִרְבֵינִי
קַעֲאִיהוּ אַכְעַס נִיבֵטִי נִאֲדַעֵז
אִיִן שְׁטַעֲרֵן אִוִים יַעֲקֹב טְרִיטִט
הַעֲרַפְאָר, אִיִן צַעֲמַטֵּר עַר-
הַעֲבֵט זֶד אִוִים יִשְׂרָאֵל,
צַעֲרַטְרִימַטְעֵרִט דִּיא הַיִּפְטַעֲר סוֹאֲבִים, צַעֲרַטְרִימַטְעֵרִט אֲלֵלַע פֵּעֲמַטְעֵן מוֹיעֵרֵן.

בני

ארום

תרגום אונקלוס

סְכִיחִיה וְלֹא אִיחֻוּהִי קָרִיב עַד יְקוּם מִלְכָּא
מִיַּעֲקֹב וְיִתְרַבֵּא מִיִּשְׂרָאֵל וְיִקְטוּל
רְבֵרְבֵי מוֹאָב וְיִשְׁלוּט בְּכָל בְּנֵי אֲנָשָׁא :

דרך כוננ. בתרגומו לשון דרך קשמו שהבינו
עובר כחץ ובלע"ז דיטטי"גש בלומר יקום
מזל : וקם שנט. מלך רודה ומושל : ומחץ
פחמי מואב. זה דוד שנ' בו השנב אוחס
ארלה וימדד נ' חנלי' להמית וגו' (שמואל ב'
ח') : וקרקר. ל' קורה כמו אני קרתי (מ"ב
פז) פורי' בלע"ז : כל בני

יהי

י"ח) מקנת צור נוקרת' (ושעיה נ"א) יקרוה עורני נחל (משלי ל') פורי' בלע"ז : כל בני

שמ

ב א ו ר

וּשְׁנָן וּקְבֹלָךְ. מכל העמים וגומר. עב"ל עם קלת חוספת נאור : אשורנו, ענין הנטה ועיון : דרך
ככב, דומה המלך לרוב גדולתו ומעלתו הרמה לנוכח, ור"ל יקום מול ליעקב, ואמר בלשון
עבר במקום עמיד בדרך הנביאים שיראו הדבר ברור כאלו הדבר לפנייהם : וקם שבט, מלך
רודה ומושל : פאהי מואב, קלה כל דבר וסופו יקרא פאה. והנה אונקלוס תרגמו רבדני מואב,
(יחנן שהוא מחכמת הנהגת המדינה להוסיב השרים גבורי החיל על הספר, בנבול וקלה המדינה
כי שם ילחמו עם האויב הקרב אליהם, ולכן נקראו השרים על שם הנבול והפאה כמו בל"א
ומתקדמתן), והוא שר הנבול, ותרגמו כפי הכוונה, וכן מתורגם בל"א : וקרקר, שראו קיר
ונחמלה העין ונכפלו הפ"א והלמ"ה, והוא מבנין פ"על, ואין צורך לדגש סימן הכנין, כי בל
הרי"ש ושו"א תחתיו במקומו. גם ראוי להיות קי"ף ראשונה בחיר"ק והשניה בל"ה" כמשפט
פ"על ונאו פתח"ן תחתיו, כי מנהג התנועות להשתנות בהרבה מקושות, והוא מענין מקרקר
קיר (ושעיה כ"ב ה'), ועניונו הרימות הקיר, והוא מהשרשים המורים על הפך הפעולה : כל
בני שח, כל האומות שכולם ילאו מן שח בנו של אדם הראשון, כן פי' רש"י ז"ל. ויש להפליא
עליו לפי פירושו שפי' וקם שנט מישראל ומחץ פאתי מואב זה דוד שנאמר בו השנב אוחס
ארלה וימדד שני חבלים להמית וגו' (שמואל ב' ח' ב') איך חסוב עליו מליכת סוף הפסוק
שיריב כל האומות, ולא מלאנו דוד שנלחם עם שאר האומות רק עם שכני ארץ ישראל והם
עמון ומואב ואדום ועמלק ופלשתים וארם. ואם כי גם הרמב"ן פי' כן, יחנן זה לפי דעתו
שכוונת הנבואה הזאת היא על מלך המשיח, אמנם לפי דעתו גם אם כוונתה על מלך המשיח,
הינן מלאנו שיהרוס כל בניני המדינות ללא צורך וללא תועלת לנו, כי אין לנו מקיים לרשת
על

ה מ ע ר

(יו) דרך כוכב, פי' רש"י לשון דרך קשמו שהכוכב עובר כחץ דיטטי"גש בלע"ז. הנלע"ז
שב על דרך, ובחומש שנת רל"א בחוב רשטיטט והור רעטענט ער טפאכנט אויפ'ס נייע) (ד"ה).
וקרקר לעזו סורי"ר, חסו פתערע (אויסבאָהרען, אויסהאַהרען) עיין מרפא לשון שנת ק"ל א' ד"ה
וקרו ועיין רש"י איוב ל' י"ז במלת ניקר. (ד"ה). וקרקר, לשון רש"י : "לשון קורה
כמו אני קרתי, מקנת צור נוקרתם, יקרוה עורני נחל" כוונתו כי הוראות כל אלה שיון אס
גם המה מגורות שונות. והרב השבאר אמר וז"ל : "וגם ראוי להיות וכו' כי מנהג התנועות
להשתנות" ולי נראה כי בל"א הפ"ח בעבור הרי"ש שיש לה לפעמים ג"כ דין הכחנה כמו
וי"ש וכוזמה.

חרגום אשכנזי

(נו) אדום ווירד עראכערונג ,
שעיר זינער פֿינדע עראכע-
רונג, אונד ישראל זועגרייך זיין;
(יג) אויס יעקב ווירד דער הער-
שער קאממען, איין ראכער
בריינגט

בלק כר

בני־שֵׁת: (יט) וְהָיָה אָדוֹם יִרְשָׁה
וְהָיָה יִרְשָׁה שְׁעִיר אִיבֵי וְיִשְׂרָאֵל
עֲשֶׂה חֵיל: (יט) וַיֵּרֶד מִיַּעֲקֹב
והאביר

חרגום אונקלוס ר ש"י

(יח) ויהי אדום ירשא ויהי ירשא שעיר לבעלי
דבבוהי וישאל יצח בנכסין: (יט) ויחות חד
מדבית

ש. כל האומות שכולם יבאומן את בנו של
א"ה: (יח) ויהי ירשא שעיר. לאויביו
ישאל: (יט) וירד מיעקב. ועוד יהיה משל
א

באור

על ידו רק ארץ ישראל שהיא ירושה לנו מאבותינו, והיא ארץ שבעת עמים הידוע' צנבוליה,
ומכרים, ועוד נוסף ארץ שלשה עמים אשר הבעיות ה' לאברהם, והם קני קניו קדמוני, ולפי
קבלת חז"ל המה ארצות אדום עמון ומואב הסמוכות לארץ ישראל, ואף אם ינטרף המשיח
להלחם עם יושבי הארץ הזאת לא יתאזהר לרשת משכנות לא לו, לילך בארצות רחוקות להרוס
טירותם ולהשחית מבצריהם. ואף כי יחזקאל נחנאל על המלחמה הגדולה והעצומה אשר תהיה
לו עם חיל גוג, אשר יאספו אליו המון עמים רבים, הנה המלחמה הזאת לא תהיה רק בארץ
ישראל כי יצאפו על ירושלים כשפירש ביחזקאל ואם יפלו כולם, ולמה ינטרף לילך לארצותם
להשחית חומותיהם, כאשר יורה מליצת וקרקר כל בנישמת שהוא ענין הריסות הקירות והסומות?
ואדרבה מלאנו בנבואת ישעיה גודל השלום אשר יהיה אפילו בין האומות בימיו, כמו שכתוב
ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים וכתתו מרבותם לחסם ואניחותיהם למזמרות לא ישא
גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה (ישעיה ב' ד'). ואם האומות לא יתעוררו להלחם
זה עם זה, רק יבואו אליו ישאלוהו משפטי לדק קרבת אליהם יחפזין, מכל שכן שלא יעורר
הוא מלחמה עליהם נחנם. והראש"ע כתב בשם הילחקי כי פירושו על בני עמון גם מואב
והבעס בפול, גם אשר שהוא מנורת וחפזי שם (שם ב' ד'), רמו לבנות לוט וכחב שהוא
רחוק בעיניו עיין שם, (ואינו רש"ז"ל, כי נוסח פירוש רש"י שלפנינו לא נמלא הפירוש
הזה, גם דרכו להזכירו בשמו הנאה לו ר' שלמה ב"ע, ולא דרך בוז וקלון, רק הוא רבי
ילחק הנקרא בן יוש ספרדי מאדינת עולטילה הביאו הראש"ע ז"ל והכריח מצדו בהקדמתו
לפירוש התורה, וכן בהקדמתו לספר מאזניים, ובתחלת פירוש דניאל, ובסוף פרשת וישלח
קראו היחזקי המנהיל, וכן בכל מקום שביא נסחם המנהיל, כוונתו עליו). לכן נראה לו
לפרש כדעת המפרשים מלת שם, מלשון כי השמות יהרסון (תהלים י"א ג'), ופירוש יסודות
הסומות, (יגס הראש"ע אינו מרחוק הפירוש הזה). ותהיה מלת בני לפי דעתי מלשון בנין
ופירוש שיהרוס הבנינים החזקים עד הושרד כהם, ושם על מואב הנוצר לפני זה, שילחם עליו,
בין שיבואר על דוד שמלאנו שולחם עם מואב ובין על מלך המשיח ילחם עליו, כי לארץ
ישראל תחשב ארצו כקבלת חבמינו ז"ל על קני קניו וקדמוני. ואין תמה על באור מלת
בני, בנייני, כי בן חרגום אונקלוס על מלת בני אחרוני (בראשית מ"ט י"א), יבנון היכלי', מלשון
בנין, כימשקלי השמות משתנים מאד ואינם שומרים חמונתם כמשקלי הסעלים. ובפרט במליצות
הנבואיות, ועם זה יבואר כונת כל הפסוק על מואב, וכן מתורגם מלת בני שם בל"א: (יה) ירשא,
מלשון ירושה, והוא תאר על משקל עמאה, נפש שבעה (משלי כ"ז), והשעור והיה אדום ירושה
אויביו, והיה שיעיר ירושה אויביו, כמשפט השיכים בל"הק, כמו שכתבו נפ' בשלח, ואויב אדום הוא
דוד, כי גברה יד דוד על אדום, ככתוב וישם באדום נביטים בכל אדום שם נביטים והיו כל אדום
עבדים לדוד (שמאל ב' ה' י"ד): עשה חיל, לשון חזק ואומץ: (יט) וירד מיעקב, יקים רודה
וטשל מיעקב, ושרשו ברה, ובא במשקל נישן. במסרון הפ"א, ויו"ד התימן. בלני' וואחרים שני
יחבבם שם ואין להם סמך סוף, אמשעירי סוף החיזה זעשם ביה ל' ע' ש"א' ין

בלק כד

והאביד שריד מעיר: (כ) וירא את עמלק וישא משלו ויאמר ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד: (כא) וירא את הקניזי וישא

חרגום אשכנזי קמב

ברונגט אים, וואס איבריג איזט. (כ) אלס ער עמלק ערבליקטען הוב ער זיינע גלייכניסער עפאן, אונד שפראך: עמלק איזט דער פֿעלקער ערשטעס, זיינע צו קונפט אבער איזט אונטרגאנג. (כא) אלס ער דען קיני זאה, ה ב

חרגום אונקלוס

מדינת יעקב ויבד משויב מקרוח עממיא: (כ) ויחזא יח עמלקא ונטל מחליה ואמר יש קרביא דישראל הוה עמלק וספיה לעלמא ייבד: (כא) ויחזא יח שלמא ונטל מחליה ואמר נידם שנאמר (דברים כ"ה) תמחה את זכר עמלק: (כא) וירא את הקניזי וישא

ר' מיעקב: והאביד שריד מעיר. מעיר החשובה שנאדם ועל מלך המשיח אומר כן שנת' בו וירד מיס עד ים (תהלי' ע"ג) ולא יהיה שריד לבית עשו (עובד' א'): (כ) וירא את עמלק. נסתכל בפירוט של עמלק: ראשית גוים עמלק. הוא קדם את כלם להלחם בישראל וכן ח"ס ואחרתו ליחזק נידם שנאמר (דברים כ"ה) תמחה את זכר עמלק: (כא) וירא את הקניזי וישא

באור

זא"ן: והאביד שריד מעיר, כל המפרשים פירשו מעיר מן עיר, רק קלתם פירשו מעיר החשובה שנאדם. והנה לפי חסר ה"א הידועה, גם איך תהיה ידועה ועדיין לא נבנית בימיו. וקלתם פירשו מכל עיר, והנה חסר מלת כל. גם לפי דעת כלם כל הפסוק הוא מאמר אחד, וכוונתו יקום רודה מיעקב. וזא"ן שריד מן העיר של אדום, וא"כ אין הפסוק הזה ראוי לאחזק, רק ראוי להיות וירד מיעקב בפשטא ז"ק. לכן הבאר הנכון הוא שאלת מעיר הוא מלשון החשורות, והיא בנינו מנין הפעיל מנחי עי"ן, כמו הנני מעיר עליהם את מדי (ישעיה י"ג י"ז). ולפי"ו יהיו בפסוק זה שני מאמרים שונים, וירד מיעקב, שב על המלך דוד שימשל ביעקב (לפי הכוונה הכוללת שפירשתי בחלפת הכוונה הזאת), והאביד שריד מעיר, הוא יואב שהיה זה הלחם המעיר את אנשי מלחמתו להלחם, וכן כתוב כי שמת חדשים ישב סם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום (מלכים א' י"א ט"ז), ויאות לו התאר הזה (כנודע כי רוב הבינונים המהשמות תוארים). וכן פירש הראב"ע כי והאביד שריד מעיר שב על יואב, רק שפי' מלת מעיר ככל המון המפרשים: (כ) וירא את עמלק, הנכון בפשוטו ונדעת הרמב"ן שהיה לעם נראש הפעור הנשקף על פני הישימון והביט כנגד עמלק היושב בהר סמוך למחנה ישראל, בנתוב וירד העמלקי והכנעני היושב בהר ההוא (במדבר י"ד מ"ה): ראשית גוים, הגדול שבהם והחשוב, כי נראש העמים יחשב כי גבורים היו ואנשי חיל למלחמה, ולולי כן לא עלה בלבו ללחם להלחם בישראל ולא הולך משה לבחור אנשים ולתפלה ולנשאות כפיו לקלשמו ובנה מזבח וקרא שמו ה' נפני כי חשבה לנס גדול, וכן וראשית שמנים (עמוס ז' ז') המשובח שבהם שהיה נסגה דאשונה, וכן ראשית החרם (שמואל א' ט"ו כ"א), לראש ולקלין (שופטים י"א י"א), בשמים רשם (שמות ל' ב"ג), כן פי' הרמב"ן, וכן מתורגם בל"א: ואחריתו עדי אבד, כמ"ש כי משה אמחה את זכר עמלק (שם י"ז י"ד), וכן היה בימי שאלו שהמית מאיס עד אשה מעולל ועד יונק וזקן, וגם דוד נלחם עמה פעמיים ונלחם בכתוב (שמואל א' כ"ז ול'): עדי, כמו עד זנב נמוספת יו"ד ונאורו לדעת הרד"ק בפרשים שרש עד ואחריתו עד אשר יאבד, והוא דוחק כי הוא מאמר קצר שלא פו' מה תהיה אחריתו והעיקר חסר סוף הכתוב. ולפי דעתי הוא מלשון נטמו נה' עדי עד (ישעיה כ"ד ד'), שנאורו עולמית, וכן באן ואחריתו שיאבד לנחם ולעולמי עד: (כא) וירא את הקניזי כש' והרמב"ן והראב"ע פירשו הקניזי על משפתותיו, שנאמר ומנר הקניזי נסרד מקין מבני חכב חתן משה (שופטים ד' ל"א), לפי שראה את ארלם כי עם עמלק היה יושב, כענין שנאמר ויאמר שאל אל הקניזי לכו סרו רדו מתוך עמלקי סן אסיפק עמו (שמואל א' ט"ו ד'), ולפי דעתי לפי שהיה עומד על ראש הפעור לראות מעם את ישראל, ראה בתוכם גם את ימרו עם משפתותו, כאשר מלאנו שנת אלף משה המדברה, ואשר לו משה לכה אתנו והטננו לך (במדבר י' נ"ט),

וישאל משלו ויאמר איתן מושבך

הוב ער זיינע גלייכניסרעדע און
אונד שפראך: פֿעסט אױס דיין
זיטן

ושם

תרגום אונקלוס

אלל עמלק בענין שנאמר (שמואל א' ט"ו) ויאמר שאול אל הקני וגומר סובירו אחר
ותאמר תקיף בית מוחבב ועי' בקרבך
עמלק נסתכל בגדולת' של בני יתרו שנאמר בהם (ד"ה א' ב') תרעתי' ושמעתי' סובתי': איתן מושבך.

תקיף

איתן מושבך

חמה

ב א ו ר

ואמר לו עוד אל נא תעזב אותנו וגו' ולא השיב לו על זה, וראה שנתרכה ללכת עמו, עיין
מ"ש שם בבאורנו. ופי' עוד הרמב"ן איתן מושבך ושם בסלע קנך, כלומר שים מושבך במקום
איתן ובסלע קנך שתסור ותרד מתוך עמלק פן תספה עמו ותשים בסלע איתן מושבך עם
ישראל, כמו שנאמר ובני קיני חתן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה וגו' (זופטים א' ט"ז),
ואמר כי אם יהיה לבער קין, כלומר ואל תפחד בנאך בישראל כי אם תהיה לבער עמהם כי
כאשר יגלו את ישראל יבערו את הארץ מיושב, עד מחו אזור תשך לא ישנה אוחך לעולם כי
תנאל מידו עם ישראל, ואם תהיה עם עמלק חסיה אחריהך עדי אונד עמהם, וכן עד מה
ה' חאנף לנלח (תהלים ע"ט ה'), עד מה כבודי לכלימה (שם ד' ג'), כמו עד מחי. או שיבא
לגודל דבר, כמו מה אמלס לנתך (יחזקאל י"ו ל'), מה אמך לביא (שם י"ט ב'), כלומר עד מה
יעלה ויגדל השני אשר אזור תשך אינו נחשב לך כלום כי לא תאנד כאשר היית אונד בעמלק,
ע"כ דברי הרמב"ן. וראה לזה הפי', כי קראו בתחלה קיני ואח"כ קין, כי כן מלאנו לבני
יתרו אלו ב' השמות, שנאמר וסבר הקיני נסרד מקין מבני חבב חתן משה (זופטים ד' ל"א).
אמנם החכם דון יצחק אנרנבאל כתב שהקיני הוא אשד מעשרה עממין שנתן הק"נה לאברהם
מאותם שלא כבשו ישראל והם קני קחיו וקדמוני, ונעזר גם מתרגם אנקלוס שחרגם קני החנך
באברהם ובמקום הזה שניהם בשוה, שלמאה, ואמרו הו"ל שהם עמון ומואב ואדום, ובלעם
זכר בנבואתו זאת אדום ומואב והקיני הוא עמון ופי' איתן האם תחשוב שחלל במקומות החזקים
שבהם מושבך כאשר חבא עליך הגזרה האלהית ויהיה לבער קין מן הארץ עד כמה זמן תחשוב
שיצטרך אשיר להוליכך בשני באמת בימים יגלך וישך מארצך ע"כ דבריו. ויש להפליא מדוע
זכר במואב שאו המפורסם ולא קני, ועוז בעמון שמו הודע ומפורסם ונחר לקרומי בשם קני,
גם שם קין לא מלאנו לו כאשר מלאנו לבני יתרו ב' השמות, גם לפי הכוונה הכוללת אשר פירשתי
בתחלת הנושא הזאת שנחנכך על דוד שיכבוש את ארץ מואב. הנה גם הוא כבש את ארץ בני
עמון ומואב לר על רבת בני עמון עיר המלוכה וכנשה. ומדוע התנבא שאזור יחרינה שניאה
בוונתו כי עד זמן ההוא ישב בשלוה, ואם כוונתו להתנבא על הגלות אשר יגלם מלך אזור
ויוליכם בשבי, מאש"כ דוד עם שכנשם לעבדים להיות לו למס עובד, הניחם בארצם ולא הגלם
מאם, הלא גם מואב לא הגלה דוד רק כנשם למס עובד עד בוא מלך אזור והגלם ג"כ; ולכן
נראה יותר ששם על משפחת יתרו שיצבו בשלוה בין בני יהודה עד בוא מלך אזור והגלם עם
עשרת השבטים, אף שיצבו עם בני יהודה אשר (לפי תחלת הפשקפה) לא הגלם מלך אזור,
כי חזקיה מלך יהודה עם ב' שבטי יהודה ובנימין נוללו מיד סנחריב, הנה באמת כבר כבש
סנחריב גם כל ערי יהודה, במפורש בפסוק ובארבע עשרה שנה למלך חזקיה עלה סנחריב מלך
אזור על כל ערי יהודה הגבורות ויתפסם (מ"ב י"ח י"ג) ולא נשארו רק ירושלים שלא כבשה.
ובני הקיני לא היו יושבים בירושלים, ככתוב ובני קיני חתן משה עלו מעיר התמרים את בני
יהודה מדבר יהודה אשר בנגב ערד (זופטים א' ט"ז). גם משפחה אחת ממשפחות יתרו המה
בית הרבנים היו יושבי אהלים סמוך לירושלים, ע"פ טווי יונדב בן רבנ אביהם נכתוב ונש
באהלים ונשמע ונעשה ככל אשר טווי יונדב אבינו, ויהי בעלות נבוכדנאצר מלך בבל אל הארץ
ונאמר באו ונבוא ירושלים מפני חיל הנשדים ומפני חיל ארם ונש בירושלים (ירמיה ל"ה י"א).
ואולי גם בימי סנחריב באו אל ירושלים להמלט ממנו לפי שהיו אהלים קרובים לירושלים היו יכולים
להמלט שמה, ונשארו באו והיו שם גם בימי ירמיה שהתחיל להתנבאות נ"ג שנה למלך יאשיה שהיו
שנת פ"ה אשר מפלת סנחריב, אכן יתר משפחות הקינים החזקים מירושלים ולא יכלו להמלט שמה
הנלו עם הגולה אשר הגלמה ע"י סנחריב מלך אזור. ועתה אשוב לנאור המלות: איתן, שם

התאר

ב ל ק כד

וְשִׁים בַּסֵּלַע קִנְיָה: (כג) כִּי אִם-
יְהִי לְבַעַר קִין עַד-מָה אֲשׁוּר
חֲשֹׁבְךָ: (כג) וַיֵּשֶׂא מִשְׁרֹן וַיֹּאמֶר
אֹי מִי יִחִיָּה מִשְׁמוֹ אֵל: (כד) וְצִים
מִיַּד כְּתִים וְעֵנוֹ אֲשׁוּר וְעֵנוֹ-עֵבֶר

חרגום אשכנזי קמג

ויטץ, דיין געסט אויף פֿעל-
וען אנגעלעגט, (כג) דעננאך
ווירד קין אפגעריימט, וואס
היין ווירד אשור היין מתייבען
(כג) הוב פֿערהנער זייגעגלייב-
ניסרערע אן, אונר שפראך
אך! ווער קאן זיך ערהאלטען,
ווען גאטט איהם עם צונע-

רצט! (כד) קריעגשיפֿע פֿאן דער קיסטע כתיים

חרגום אונקלוס

תקיף מדרך: (כג) ארי אם יהי לשפֿא
שלמארה (עד מרה) ארתורארה ישבינה:
(ג) ונטל מחליה ואמר ווי לחיביא דיהון
כד יעביד אלהא יח אלין: (כד) וביען ישטרון
מבפאי ויענון לאתור וישפֿעבדון לעבר פֿרת

ר ש י

חמה אני מהיכן זכית לך הלא אתה עמי
כיית בעלת הבנה נתחנמה לו ועתה נתישנת
באיהן ומעוז של ישראל: (כב) כי אם יהיה
לבער קין וגו'. אשריך שנתקעת לתוקף זה
שאינך נטרד עוד מן העולם ביאף אם אתה
עתיד לגלו' עם עשרת השבטים והיה לבער
ממקו' שנתישנת שם מה נבך: עד מה אשור
תשנך. עד היכן הוא מגלה אויך שמא
לחלם ומבור אין זה טרוד מן העולם אלא
טלול ממקום למקום וחשוב עם שאר הגליות: (כג) וישא משלו וגומר. כיון שהזכיר את שביית
אשור אמר: אוי מי יחיה משמואל. מי יכול להמיות את עלמו משומו את אלה שלא ישים עליו
הנזח את אלה שיעמיד סמריב ויכלכל את כל האומות ועוד יבואו לים מיד כתיים ויעברו כתיים
שהם ארמיים בניוין בנירות גדולות על אשור: (כד) וענו אשור. וענו אותם שנעבר הנהר.
וגם הוא עדי אונד וכן פירש (דניאל ס'ו') על דקטילת סיוחא והונד גשמה: ולים. ספינות
גדולות בדכתיב (ישעיה ל"ג) ולי אדיר ובורני רנתי:

ואף
טלול ממקום למקום וחשוב עם שאר הגליות: (כג) וישא משלו וגומר. כיון שהזכיר את שביית
אשור אמר: אוי מי יחיה משמואל. מי יכול להמיות את עלמו משומו את אלה שלא ישים עליו
הנזח את אלה שיעמיד סמריב ויכלכל את כל האומות ועוד יבואו לים מיד כתיים ויעברו כתיים
שהם ארמיים בניוין בנירות גדולות על אשור: (כד) וענו אשור. וענו אותם שנעבר הנהר.
וגם הוא עדי אונד וכן פירש (דניאל ס'ו') על דקטילת סיוחא והונד גשמה: ולים. ספינות
גדולות בדכתיב (ישעיה ל"ג) ולי אדיר ובורני רנתי:

בשעים

ב א ו ר

התאר: ושום, מקור: בסלע, בנה המבצר הגבוה לסלע לפי ארובם וננים על סלע, כ"כ הרד"ק
בשרי' שרש סלע. ולי נראה שהפש במליכתו מלת קנך להיותה נוספת על שם קין בדרך המליץ
העברו לבער כלשון נוסף על לשון, כמו בלחי הממור ממור חמרים (שופט' ט"ו ט"ז). ועל זה הסב
ג' בלמ' בסלע, כי כך דרך קצת מיני עופות, לפחדם מן ירסו עוברי דרך קניהם, יחקקו' בסלע
חוק, וגם עובדיה בהנבחו על מפלת אדום המשיל תקפו וחוקת מנכריו, כקן הנחקק בסלע, כמחוב
זדון לך השייך שבני בחגוי סלע מרום שנתו וגו' ואם בין בוכנים שים קיך וגו' עובדיה ח' ד'
וה', ובן מחורגם בל"ח: (כב) לבער, ענין הכרמה והסרה, וכן ושנה ופיתה לבער (ישעיה ו'
י"ג), כאשר יבער הגלל (מלכים ח' י"ד י'), ובערת הרע (דברים י"ז כ"א וכ"ג): אשור חשבך,
שעורו מתנה אשור או מלכות אשור, ולכן ואמר בלשין קננה, וכן ותפל שאל ותקסם (איוב ח'
ט"ו), ותעבך ישראל (שמואל ח' י"ז כ"ח): אוי מי יהיה משמו אל, אשר שהזכיר חוקף מלכות
אשור ונחמונו הנפלא את האומות, נבא גם על מפלתו ואמר מי יוכל להמיות את עלמו ולהכלל
מגזרת החל אשר שם עליו, כי גם אשור עם כל חקפו לא יכלל בבוא עמו: (כד) וצים, שרשו
ליה, והנפרד לי, בפלס אף ברי ישריח עב (איוב ל"ז י"ח), לעי השדה (מיכה ח' ז'), והכרואו
בקטן ליים ו"ד ראשונה עין הפעל, וו"ד השני לרבים, כמו אשור יסדה ליים (ישעיה כ"ג
י"ג), וירושלים עיים תהיה (ירמיה כ"ו י"ז), אלא שהוקלה המלה ונפלה ו"ד השרש ונשארה
ו"ד הרבים, כמו הפלירה פים (שמואל ח' י"ג כ"ב), וענינו ספינות גדולות: מיד כתיים, הם
הרומיים, והיא הפיה הכניעית שראה דניאל, ולא נכללה המלכות הזאת במלכות יון, כיהיא
השמידם

תרגום אשכנזי

בלק כד כה

געהען ענדליך זעלבסט צונרוי-
הע: (כה) היערויף מאכטע זיך
בלעם אייף, אונד קעהרטע
אן זיינען ארט צוריק, אונד
בלק צאג אויך זיינען וועגן.
כה (א) אלס ישראל צו שטים
לאגן, פֿינג דאז פֿאלק אן
כיט דען טעכטערן מואב'ס הוי-
רערויא צו טרייבען. (ב) דיעזע
לודען דאז פֿאלק איין צו דען
אפערמאהלן איהרער געט-
טער: דיא לייטע אסען אונד
פֿער.

ר ש י

כה (א) נשיטים. כך שמה: לזנות אל
בנות מואב. על ידי ענת בלעם
כדאיתא במלך: (ב) וישתחוו לאלהיהן.
בשחק

למטעי בחר בנת מואב: (ג) וקראה לעמא לדבחי טעניתהון ואכל עמא וסגידו
לטיניתהון

וְגַם הוּא עִדִּי אֶבְדִּי: (כה) וַיִּקַּם
בְּלָעַם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לְמִקְמוֹ וְגַם-
בְּלָק הֵלֵךְ לְדַרְכּוֹ: פ
כה (א) וַיָּשָׁב יִשְׂרָאֵל בְּשָׂטִים
וַיַּחַל הָעָם לְזָנוֹת אֶל-בָּנוֹת
מוֹאָב: (ב) וַתִּקְרָאן לָעָם לְזִבְחֵי
אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאבְדוּ הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ
לֵאלֹהֵיהֶן

תרגום אונקלוס

וּאָף אֵינִין לְעִלְמָא יִבְדּוּן: (כה) וַיִּקַּם בְּלָעַם
וַאֲזַל וַחֲבַל לְאַחֲרֵיהּ וּאָף בְּלָק אָזַל לְאוֹרְחֵיהּ:
כה (א) וַיִּתְּיב יִשְׂרָאֵל בְּשָׂטִין וַשְּׂרֵי עַמָּא

לְמַטְעֵי בְּחַר בְּנַת מוֹאָב: (ג) וַקְרָאָה לְעַמָּא לְדַבְּחֵי טַעְנִיתְהוֹן וְאָכַל עַמָּא וְסָגִידוּ
לְטַיְנִיתְהוֹן

ב א ו ר

השמידה מלכות יון, ואף כי כתיב הוא מנני יון, אין תימה שנחשב למלכות בפני עצמי, כי
הענין הוא כמו שנכתב שהיבוס והאמרי והגרנזי והחוי הם בניו, והם ואחיהם יחשבו כל אחד
לגוי בפני עצמו, כמו שכתוב החתי והגרנזי והאמרי והננעני והפרזי והחוי והיבוסו שבעה
גוים רבים ועלומים ממך (דברים ז' א'), והיה כן בעבור כי כל אחד מאלה הבנים היה לגוי
עלום, ושאר בני כנען אשר לא גברו כאחיהם נתייחסו אליו, וכן ארץ מלרס תתייחס למלרס כן
הם, ופלשתים וכפתורים בניו לעמים אחרים, וכן נמשפחות הנזכרות כפי פירושם למכיר משפחת
המכירי ומכיר הוליד את גלעד לגלעד משפחת הגלעדי (נמדבר כ"ו כ"ט), וכן רבים אף כאן
בנתייחן אליהם ותרשים ודדנים נתייחסו ליון, והם מלכות שלישי, וכתיב היה לגוי עלום, ונחשב
למלכות הרביעית. כל זה מדברי הרמב"ן. ועיין עוד שם שהאריך בדברים נכונים לסתור דעת
הראש"ע שחשב מלכות הומויים עם היוונים למלכות אחת, והיא המלכות השלישית, ושחשב
מלכות ישמעאל למלכות הרביעית, נראותו תוקף משלתם, ונכלל פחדם עליו, ולדקו דברי
הרמב"ן מדבריו: מוד, ממקום, כמו ועל יד הירדן (שם י"ג ל'), ויד תהיה לך (דברים כ"ג י"ג):
וגם הוא, כתיב שהוא שם יחיד ואם הוא על משפט לשון רבים, והעד ובני יון אליהם ותרשים
כתיב (בראשית י'), שהוא שם עלם אדם. והכוונה שיבואו הומויים היושבים על יד ים האשכנזי
(ויטטענענדיטע ווע) בספירות דרך ים האמלעזי עד חוף א"י ומשם ביבשה עד אשור ועור אוחס ועור
גם את ישראל שגלו לשם והמה נקראים עבריים ע"ש אברהם ראש יחוסם ואמונתם שהיה מעבר
הנהר, ר"ל שיעור המגלים והגולים, עד בוא יומו גם הוא, ויהיה עדי אגד: (כה) ויקם בלעם,
כח הראש"ע כי שוכב היה ותרדמה נפלה עליו, וכן אמר נופל וגלוי עיניים עב"ל, והנה מה יענה
בפסוק ויקמו וילכו יחדיו אל באר שבע (שם כ"ב י"ט) וכן בעש ויקם וילך וינז עשו את
הנזרה (שם כ"ה ל"ג), והנכון כי הוא נאמר על האדם המתעורר מן המנוחה ללכת בין שהיה
עומד בין יושב, וכן נמלאת מלה זאת לרוב קודם לשון הליכה: (כה) ויקם בלעם
כה (א) בשטים, כך שמה, וכן כתוב ויחוו על הירדן מניח הישומן עד אכל השטים, והכל
בערבות מואב, כי לאזור משם, וגם יחושע שלח משם מרגלים: ויחל, מפעלי
הכפל מהבנין הנכבד הנוסף: ולזנות אל בנות מואב, ע"י ענת בלעם, כדאיתא במלך, (רש"י),
ובאמת